

**Η ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ ΚΑΙ Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ
ΤΩΝ ΜΜΕ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟ
ΠΡΟΦΙΛ ΝΕΩΝ ΣΤΗ ΔΥΤΙΚΗ ΑΤΤΙΚΗ**

Σταυρούλα Δεληγιάννη

Φιλολόγος, φοιτήτρια Π.Μ.Σ. «Περιβαλλοντική Πολιτική και Διατήρηση Βιοποικιλότητας»
Τμήματος Περιβάλλοντος, Πανεπιστήμιο Αιγαίου
E-mail: stdeligianni@gmail.com

Καλλιόπη Μαρίνη

Ψυχολόγος
Υποψήφια Διδάκτωρ Τμήματος Περιβάλλοντος, Πανεπιστήμιο Αιγαίου
E-mail: kmarini1@gmail.com

Κωνσταντίνα Σκαναβή

Καθηγήτρια
Τμήμα Περιβάλλοντος, Πανεπιστήμιο Αιγαίου
E-mail: cscanav@aegean.gr

Κωνσταντίνος Ευαγγελινός

Επίκουρος Καθηγητής,
Τμήμα Περιβάλλοντος, Πανεπιστήμιο Αιγαίου
E-mail: kevag@aegean.gr

Περίληψη

Κεντρικός άξονας της παρούσας εργασίας είναι η διαμόρφωση της περιβαλλοντικής συμπεριφοράς των νέων που ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα των 18-25 ετών και κατοικούν στις περιοχές των δυτικών προαστίων της Αττικής. Η πρωτοτυπία της μελέτης έγκειται στο γεγονός της ηλικιακής εξειδίκευσης του δείγματος, καθώς και της συγκεκριμενοποίησης των περιοχών διαλογής του. Αντικείμενο μελέτης αποφασίστηκε να αποτελέσουν οι νέοι αυτών των ηλικιών διότι βρίσκονται στο συμπεριφορικό μεταίχμιο κατά το οποίο, ορίζουν και επαναορίζουν τα στοιχεία του χαρακτήρα τους επηρεασμένοι από τη συμμετοχή τους στην αγορά εργασίας, σε σπουδές ή και σε άλλες κοινωνικές, πολιτικές ή πολιτιστικές ομάδες ή συλλόγους.

Δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 333 νέοι από περιοχές της δυτικής Αττικής και συγκεκριμένα από το Ίλιον, το Περιστέρι, τους Αγίους Αναργύρους, το Καματερό και την Πετρούπολη. Έγινε προσπάθεια το δείγμα να είναι όσο το δυνατόν πιο αντιπροσωπευτικό της σύνθεσης των αντίστοιχων πληθυσμών σε μορφωτικό, ηλικιακό και έμφυλο επίπεδο. Το ερωτηματολόγιο βασίστηκε στην έρευνα του Lee (2011) που διεξήχθη στην Κίνα, αλλά και στην έρευνα του Κυριακόπουλου κ.ά. (2016). Οι ερωτήσεις που τέθηκαν στον πληθυσμό του δείγματος αφορούσαν στην επίδραση των ΜΜΕ και της κοινωνίας στο περιβαλλοντικό προφίλ των νέων, στις στάσεις και τη συμπεριφορά και στην περιβαλλοντική τους πρόθεση.

Τα αποτελέσματα έδειξαν όσον αφορά στην κοινωνική επίδραση οι γονείς αποτελούν σε σχέση με το σχολείο και τον κοινωνικό περίγυρο τον πιο σημαντικό παράγοντα διαμόρφωσης περιβαλλοντικής συμπεριφοράς. Όσον αφορά στην επίδραση των ΜΜΕ, το διαδίκτυο αποτελεί την πιο σημαντική πηγή περιβαλλοντικής πληροφόρησης των εφήβων. Προηγείται, μάλιστα, της τηλεόρασης, των εφημερίδων και των διαφημίσεων.

Τέλος, η πρόθεση για προστασία του περιβάλλοντος είναι υψηλή, ενώ η συμμετοχή σε περιβαλλοντικές δράσεις και οργανώσεις κυμαίνεται σε χαμηλά επίπεδα.

Λέξεις κλειδιά: Περιβαλλοντική συμπεριφορά, περιβαλλοντικές στάσεις, περιβαλλοντική πρόθεση, επιρροή ΜΜΕ, κοινωνικός περίγυρος

Εισαγωγή

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 διεξήχθησαν μελέτες στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής (Hausbeck et al. 1992), αλλά και σε χώρες της Ασίας, όπως η Κίνα (Lee 2011; Chan 1998), η Ιαπωνία (Barrett & Kuroda 2002), η Μαλαισία (Said et al. 2007), το Μπαγκλαντές (Sarkar 2011) και η Σιγκαπούρη (Ivy et al. 1998), οι οποίες έδειξαν ότι οι έφηβοι λαμβάνουν αρκετή πληροφόρηση σχετικά με τα προβλήματα του περιβάλλοντος, τόσο από το διαδίκτυο, όσο και από τις εφημερίδες και την τηλεόραση, η οποία αποτελεί βασικό κοινωνικοποιητικό παράγοντα αφού τα παιδιά ξοδεύουν αρκετό από τον χρόνο τους παρακολουθώντας τηλεοπτικά προγράμματα (Browne & Hamilton 2005, Roberts 2000).

Επιχειρώντας να αναλύσουμε το δομολειτουργικό πλαίσιο των φορέων κοινωνικοποίησης και τις επιδράσεις τους στους νέους παραθέτουμε τους παράγοντες που καθορίζουν τη λειτουργία τους. Τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας επηρεάζονται από τους ιδιοκτήτες τους, από οικονομικές ανάγκες, διαφημιστικές εταιρείες, πηγές πληροφόρησης και τους τηλεθεατές (Τσαμπούκου-Σκαναβή, Περιβάλλον και Επικοινωνία, 2004). Το σχολείο επηρεάζεται από την κατεύθυνση του αρμόδιου Υπουργείου, τις επιλογές των διδασκόντων και την έλλειψη οικονομικών πόρων. Η οικογένεια είναι δυνατόν να επηρεάζεται από τις οικονομικές ανάγκες, από περιστατικά ενδοοικογενειακών διενέξεων ή από εξωτερικούς παράγοντες, όπως είναι η εργασία των μελών της.

Αυτοί οι παράγοντες αυξάνουν ή μειώνουν το ενδιαφέρον των νέων για το περιβάλλον και θέτουν υπό εξέταση την κοινωνική οπτική της περιβαλλοντικής συμπεριφοράς καθώς οι περιθωριοποιημένες ομάδες (φτωχοί, άνεργοι, μειονότητες και μετανάστες) δεν μπορούν να τεθούν συνυπεύθυνες για τα διάφορα περιβαλλοντικά προβλήματα που προκύπτουν (Τσαμπούκου-Σκαναβή, Περιβάλλον και Κοινωνία, 2004).

Οι προαναφερθέντες παράγοντες συντελούν στην ανάπτυξη περιβαλλοντικών αξιών και στάσεων και διαμορφώνουν το πλαίσιο της περιβαλλοντικής επικοινωνίας μέσω των διαφόρων γνώσεων και πληροφοριών που παρέχουν σχετικά με τα προβλήματα και τις ανάγκες του περιβάλλοντος, αλλά και με τους τρόπους προστασίας του (Κυριακόπουλος κ. ά., 2016· Skanavis & Sakellari, 2006).

Ο όρος περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση συναντάται το 1974 στον William Stapp και αφορά στην περιβαλλοντική εκπαίδευση και στους φορείς που την προωθούν, όπως είναι το σχολείο. Ως περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση ορίζεται ένα σύνολο συναισθηματικών στοιχείων τα οποία συντελούν στη διαμόρφωση μιας φιλικής, προς το περιβάλλον, στάσης από το άτομο (Τσαμπούκου-Σκαναβή, 2004). Η σχηματοποίηση αυτής της στάσης καθορίζεται από μια σειρά παράγοντες που ενισχύουν την απόκτηση δεξιοτήτων και ικανοτήτων για την ενεργή συμμετοχή στη λήψη των περιβαλλοντικών αποφάσεων και στην υιοθέτηση μιας υπεύθυνης συμπεριφοράς. Οι παράγοντες αυτοί αφορούν στην κοινωνικοποίηση του ανθρώπου, η οποία σε πρώτο στάδιο αναφέρεται στην παιδική ηλικία και σε ένα δεύτερο στάδιο στην ενηλικίωση του.

Η συμπεριφορά και ο χαρακτήρας των ανθρώπων διαμορφώνεται από τους φορείς κοινωνικοποίησης, οι οποίοι είναι η οικογένεια, το σχολείο, οι φίλοι, τα μέσα μαζικής

επικοινωνίας και κοινωνικής δικτύωσης, η κοινή γνώμη, το επάγγελμα, το εργασιακό περιβάλλον κ.ά (Τάτσης, τ. Β΄, 1999· Γέμος, 2001). Μέσα από αυτούς τους φορείς το άτομο, και ειδικά ο νέος άνθρωπος, θα αποκτήσει τις γνώσεις ή τα ερεθίσματα που θα τον οδηγήσουν σε περαιτέρω αναζητήσεις σε ζητήματα διαφόρων πτυχών της ζωής. Τέτοια ζητήματα είναι τα περιβαλλοντικά θέματα για τα οποία, το άτομο αναπόφευκτα θα λάβει περισσότερη ενημέρωση από τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας (ΜΜΕ) καθώς είναι κυρίαρχα στον τομέα της ροής πληροφοριών (Arlt et al. 2011).

Πάντως, έρευνες έχουν καταδείξει ότι η περιβαλλοντική συμπεριφορά και δραστηριοποίηση των νέων των ηλικιών 18-25, δέχεται επιδράσεις, εκτός των άλλων, από το διαδίκτυο και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (Buzon, 2014).

Η περιβαλλοντική συμπεριφορά των πολιτών επηρεάζεται από τις μεταδιδόμενες αξίες και στάσεις που προβάλλονται από τους φορείς κοινωνικοποίησης και ειδικά από τα ΜΜΕ (Lee 2011). Με αυτόν τον τρόπο γίνεται κατανοητό από την πλειοψηφία των πολιτών ότι κάθε περιβαλλοντική απειλή αφορά και τους ίδιους και επομένως είναι δυνατόν να επηρεάσει την εξέλιξη των ζώων τους (Synodinos, 1990). Μέσα από αυτές τις διεργασίες οι άνθρωποι αποκτούν περιβαλλοντική συνείδηση προκειμένου να προχωρήσουν στην ανάληψη δράσεων για την προστασία του περιβάλλοντος, άρα και τη δική τους προστασία.

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να αποτυπωθεί η περιβαλλοντική συμπεριφορά των νέων ηλικίας 18-25 ετών, καθώς και οι παράγοντες που την επηρεάζουν, όπως τα Μ.Μ.Ε., η οικογένεια, το σχολείο και ο κοινωνικός περίγυρος. Παράλληλα, να εξεταστεί η πρόθεση ανάληψης δράσης σχετικά με την προστασία του Περιβάλλοντος. Τέλος, να εξακριβωθεί ο βαθμός στον οποίο η περιβαλλοντική πρόθεση μετατρέπεται σε πράξη.

Μεθοδολογία έρευνας

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε στις περιοχές της δυτικής Αττικής και ειδικότερα στους Δήμους Ιλίου, Περιστερίου, Αγίων Αναργύρων – Καματερού και Πετρούπολης. Οι περιοχές αυτές επιλέχθηκαν με κριτήρια κοινωνικοοικονομικά και μορφωτικά καθώς ο μέσος όρος των κατοίκων τους αποτελούν μέλη μεσαίων και μικρομεσαίων κοινωνικών τάξεων και υπάρχει παραδοσιακά μια τάση για μορφωτική ανέλιξη στις ηλικίες 18-25 ετών (ΑΣΔΑ 2014). Το δείγμα συλλέχθηκε από τον Σεπτέμβριο έως τον Δεκέμβριο του 2016 και για την συλλογή του πραγματοποιήθηκε έρευνα με τη μορφή ερωτηματολογίου σε μαγαζιά ή συλλόγους, που θα ήταν εφικτή η συνάντηση, συζήτηση, συμπλήρωση των ερωτηματολογίων.

Η διαδικασία της έρευνας περιελάμβανε τρία στάδια. Το πρώτο στάδιο ήταν ο σχεδιασμός και η οργάνωση, το δεύτερο στάδιο ήταν ο τρόπος προσέγγισης των ερωτώμενων και το τρίτο στάδιο αφορούσε στη συμπλήρωση και συλλογή των ερωτηματολογίων. Στο στάδιο του σχεδιασμού και της οργάνωσης της έρευνας σχεδιάστηκαν τα ερωτηματολόγια, στο περιεχόμενο των οποίων χρησιμοποιήθηκαν όσο το δυνατόν σαφέστεροι όροι και έννοιες, προκειμένου οι ερωτώμενοι να απαντήσουν σε μικρό χρονικό διάστημα και να γίνει η συλλογή του μεγαλύτερου δυνατού αριθμού υποκειμένων.

Στο στάδιο της προσέγγισης των ερωτώμενων ήταν απαραίτητη η χρήση συγκεκριμένων φράσεων, προκειμένου να εξοικειωθούν οι συμμετέχοντες με την ερευνητριά. Δηλαδή, με δεδομένο ότι η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου διαρκούσε 20 λεπτά, χρειαζόταν ένα διάστημα 5-10 λεπτών για να γνωριστεί ο ερωτώμενος με την ερευνητριά και να του εξηγήσει κάθε πιθανή απορία. Ο σκοπός αυτού του είδους της

έρευνας ήταν να πραγματοποιηθεί με βάση την ηλικία και τον τόπο διαμονής η, όσο το δυνατόν πιο αντικειμενική, διαλογή του πληθυσμιακού δείγματος. Με αυτόν τον τρόπο, επιτεύχθηκε η υλοποίηση των κριτηρίων ενός κανονιστικού επιστημονικού πλαισίου, βάσει του οποίου το δείγμα θα ήταν απαλλαγμένο από ιδιοτέλειες και υποκειμενισμό (Τάτσης, τ. Α', 1997).

Το δείγμα αποτελούνταν από 333 άτομα, εκ των οποίων το 60% είναι νέες γυναίκες και το 40% νέοι άνδρες. Τα ποσοστά αντικατοπτρίζουν κατά προσέγγιση την αντίστοιχη ποσοστιαία πληθυσμιακή αναλογία ανδρών-γυναικών σε εθνικό επίπεδο (ΕΛ.ΣΤΑΤ. 2015). Για τη διεξαγωγή της έρευνας χορηγήθηκαν ανώνυμα ερωτηματολόγια, αποτελούμενα από 33 ερωτήσεις. Το περιεχόμενο τους είχε ως βάση τις έρευνες των Lee (2011) και Κυριακόπουλου (2015), οι οποίες αφορούσαν στην επίδραση των φορέων κοινωνικοποίησης και παραγόντων στη διαμόρφωση της περιβαλλοντικής ηθικής και συνείδησης, στις περιβαλλοντικές αξίες και στάσεις, στην περιβαλλοντική πρόθεση/δέσμευση και συμπεριφορά.

Η κλίμακα των απαντήσεων ήταν διαβαθμισμένη (Likert scale), και οι μαθητές απαντούσαν αν συμφωνούν ή όχι με κάποιες δηλώσεις, πόση πληροφόρηση έχουν σχετικά με τις ερωτήσεις και πόσο συχνά εφαρμόζουν διάφορες περιβαλλοντικές συμπεριφορές. Η διαβάθμιση ξεκινούσε από το 1 (διαφωνώ απολύτως – σπάνια - καθόλου) και έφταναν το 5 (συμφωνώ απολύτως – συνέχεια - πάρα πολύ). Για την επεξεργασία των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε το πρόγραμμα excel, καθώς και το πρόγραμμα στατιστικής επεξεργασίας για τις κοινωνικές επιστήμες (SPSS20).

Αποτελέσματα

Επίδραση ΜΜΕ

Όσον αφορά στις πληροφορίες που λαμβάνουν οι νέοι σχετικά με τα περιβαλλοντικά ζητήματα, την πρώτη θέση κατέχει το διαδίκτυο, αφού το 41,4 % και το 18% απάντησε «Συχνά» και «Συνέχεια» αντίστοιχα (Πίνακας 1). Αμέσως μετά ακολουθούν κατά σειρά οι εφημερίδες, οι διαφημίσεις και η τηλεόραση ως πηγές άντλησης περιβαλλοντικών πληροφοριών. Τελευταίο στις προτιμήσεις τους φαίνεται να βρίσκεται το ραδιόφωνο, καθώς 59,4% απάντησε πως σπάνια ενημερώνεται από αυτό για το περιβάλλον και 12,6% απάντησε ποτέ (Πίνακας 1).

Πίνακας 1. Πληροφόρηση από ΜΜΕ

Διαδίκτυο (πρώτο στις προτιμήσεις)	Ποσοστό (%)	Ραδιόφωνο (τελευταίο στις προτιμήσεις)	Ποσοστό (%)
Ποτέ	7,2%	Ποτέ	12,6%
Σπάνια	19,8%	Σπάνια	59,4%
Περιστασιακά	13,5%	Περιστασιακά	18,0%
Συχνά	41,4%	Συχνά	9,0%
Συνέχεια	18%	Συνέχεια	0,9%

Επίδραση της κοινωνίας

Σχετικά με την πληροφόρηση από τους κοινωνικούς παράγοντες, η οποία αφορά στα περιβαλλοντικά θέματα, το μεγαλύτερο ποσοστό των νέων απάντησε πως ενημερώνεται περισσότερο από τους γονείς (22,5% «Πολλές»). Σημαντικό ποσοστό, βέβαια, κατέχουν και οι καθηγητές (14,4% «Πολλές», 3,6% «Πάρα πολλές»). Από τους φίλους φαίνεται να μην λαμβάνουν περιβαλλοντική πληροφορία (19,8% «Καμία», 51,3% «Λίγες»). Ωστόσο, η συχνότητα με την οποία συζητούν με τους φίλους τους για ζητήματα σχετικά με το περιβάλλον είναι μεγαλύτερη (19,8% Συχνά), συγκριτικά με τους γονείς και τους καθηγητές (Πίνακας 3).

Πίνακας 2. Πληροφόρηση από γονείς – καθηγητές – φίλους.

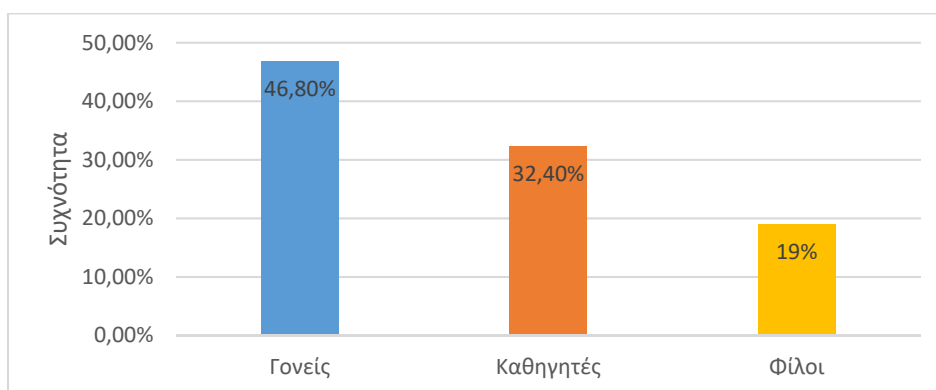
Γονείς	Ποσοστό (%)	Καθηγητές	Ποσοστό (%)	Φίλοι	Ποσοστό (%)
Καμία	7,2%	Καμία	0,0%	Καμία	19,8%
Λίγες	42,3%	Λίγες	48,6%	Λίγες	51,3%
Αρκετές	27,9%	Αρκετές	33,3%	Αρκετές	28,8%
Πολλές	22,5%	Πολλές	14,4%	Πολλές	0%
Πάρα πολλές	0,0%	Πάρα πολλές	3,6%	Πάρα πολλές	0%

Πίνακας 3. Συζήτηση για περιβαλλοντικά θέματα με γονείς–καθηγητές–φίλους.

Γονείς	Ποσοστό (%)	Καθηγητές	Ποσοστό (%)	Φίλοι	Ποσοστό (%)
Ποτέ	14,4%	Ποτέ	6,3%	Ποτέ	14,4%
Σπάνια	25,2%	Σπάνια	42,3%	Σπάνια	45,9%
Περιστασιακά	40,5%	Περιστασιακά	32,4%	Περιστασιακά	17,1%
Συχνά	19,8%	Συχνά	18,0%	Συχνά	19,8%
Συνέχεια	0,0%	Συνέχεια	0,9%	Συνέχεια	2,7%

Οι νέοι υποστηρίζουν πως, από τους κυριότερους κοινωνικούς παράγοντες που επηρεάζουν και συμβάλλουν στην περιβαλλοντική τους ευαισθητοποίηση, οι γονείς ανήκουν στην πιο ισχυρή ομάδα επιρροής (46,8%, Γράφημα 1).

Γράφημα 1. Πεποίθηση σχετικά με την συμβολή των κοινωνικών παραγόντων περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης.

Περιβαλλοντικές Αξίες

Σε ερωτήσεις που αποτύπωναν τις περιβαλλοντικές αξίες και πεποιθήσεις των νεαρών ατόμων, η συντριπτική πλειοψηφία τους θεωρεί πως είναι ντροπή να καταστρέφεται το περιβάλλον, προκειμένου να εξυπηρετηθούν κάποια συμφέροντα, και πως θα πρέπει να συμβιώνουμε αρμονικά με τη φύση. Παρακάτω παρατίθεται ενδεικτικός πίνακας.

Πίνακας 4. Περιβαλλοντικές Αξίες.

Δεν πρέπει να καταστρέφουμε το φυσικό περιβάλλον.	Ποσοστό (%)	Αρμονική συμβίωση με τη φύση.	Ποσοστό (%)
Διαφωνώ απολύτως	0,9%	Διαφωνώ απολύτως	0,0%
Διαφωνώ	0,0%	Διαφωνώ	0,9%
Αδιαφορώ	0,0%	Αδιαφορώ	2,7%
Συμφωνώ	32,4%	Συμφωνώ	51,3%
Συμφωνώ απολύτως	66,6%	Συμφωνώ απολύτως	45,0%

Περιβαλλοντικές Στάσεις

Εστιάζοντας στις περιβαλλοντικές στάσεις, παρατηρούμε ότι οι ερωτώμενοι κρίνουν απαραίτητη την προώθηση φιλο-περιβαλλοντικού τρόπου ζωής στην Ελλάδα, αφού το 54,9% απάντησε «Συμφωνώ». Βάσει των απαντήσεων τους, το 61,2% συμφωνεί με την αναγκαιότητα για ενίσχυση των περιβαλλοντικών δράσεων και το 58,5% με την αύξηση του περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος των Ελλήνων. Πάνω από το 60% θεωρεί ότι τα έργα για την προστασία του περιβάλλοντος δεν είναι χάσιμο χρημάτων και πόρων (Πίνακας 5).

Πίνακας 5. Περιβαλλοντικές Στάσεις.

Ανάγκη προώθησης φιλο-περιβαλλοντικού τρόπου ζωής στην Ελλάδα.	Ποσοστό (%)	Έργα περιβαλλοντικής προστασίας: χάσιμο χρημάτων και πόρων.	Ποσοστό (%)	Ανάγκη για περισσότερες δράσεις περιβαλλοντικής προστασίας.	Ποσοστό (%)
Διαφωνώ απολύτως	0,0%	Διαφωνώ απολύτως	21,6%	Διαφωνώ απολύτως	1,8%
Διαφωνώ	1,8%	Διαφωνώ	60,3%	Διαφωνώ	0,0%
Αδιαφορώ	1,8%	Αδιαφορώ	7,2%	Αδιαφορώ	6,3%
Συμφωνώ	54,9%	Συμφωνώ	10,8%	Συμφωνώ	61,2%
Συμφωνώ απολύτως	41,4%	Συμφωνώ απολύτως	0,0%	Συμφωνώ απολύτως	30,6%

Περιβαλλοντική πρόθεση/δέσμευση

Σε ερωτήσεις που διατυπώθηκαν για να εξακριβωθεί η περιβαλλοντική πρόθεση, τα νεαρά άτομα δηλώνουν πως είναι διατεθειμένα να αλλάξουν τον τρόπο ζωής τους, προκειμένου να συμπεριφέρονται πιο φιλικά προς το περιβάλλον και να διαμορφώσουν μια καλύτερη περιβαλλοντική συμπεριφορά. Είναι εντυπωσιακό πως τουλάχιστον το 71,1% συμφωνεί με αυτήν τη δήλωση, αλλά και το 62% συμφωνεί με την αλλαγή νοοτροπίας του (Πίνακας 6).

Πίνακας 6. Περιβαλλοντική πρόθεση/δέσμευση

Προτίθεται να δεσμευτώ για καλύτερη περιβαλλοντική συμπεριφορά.	Ποσοστό (%)	Προτίθεται να αλλάξω τον τρόπο ζωής μου για να γίνω πιο φιλικός προς το περιβάλλον.	Ποσοστό (%)	Σκοπεύω να συμπεριφέρομαι πιο φιλικά προς το περιβάλλον στο άμεσο μέλλον.	Ποσοστό (%)
Διαφωνώ απολύτως	0,0%	Διαφωνώ απολύτως	27,0%	Διαφωνώ απολύτως	0,0%
Διαφωνώ	1,8%	Διαφωνώ	16,2%	Διαφωνώ	1,8%
Αδιαφορώ	7,2%	Αδιαφορώ	4,5%	Αδιαφορώ	18,9%
Συμφωνώ	71,1%	Συμφωνώ	62,0%	Συμφωνώ	71,1%
Συμφωνώ απολύτως	19,8%	Συμφωνώ απολύτως	14,4%	Συμφωνώ απολύτως	21,6%

Περιβαλλοντική Συμπεριφορά

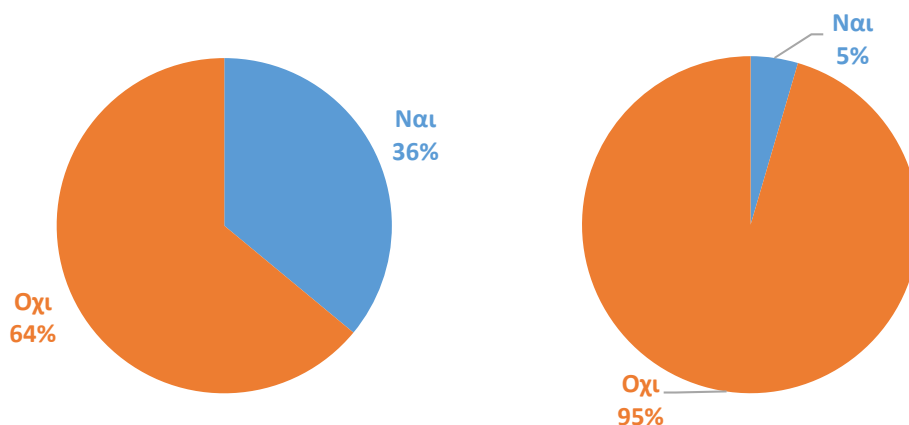
Επιχειρώντας να εξετάσουμε τη συμπεριφορά των νέων απέναντι στο περιβάλλον διαπιστώνουμε πως αρκετά σημαντικό ποσοστό τείνει να δρα φιλοπεριβαλλοντικά. Η σωστή χρήση (47,7% «Συνέχεια») και η ανακύκλωση χρησιμοποιημένου χαρτιού (35,1% «Συχνά») και η διαλογή απορριμμάτων σε κατηγορίες (26,1% «Συνέχεια») είναι οι πιο συνηθισμένες ενέργειες. Παράλληλα, όμως, η κατανάλωση βιολογικών προϊόντων, η αποφυγή χρήσης πλαστικής σακούλας, αλλά και η επιλογή προϊόντων φιλικών προς το περιβάλλον κυμαίνεται σε χαμηλά επίπεδα, αφού μόνο το 2,7%, το 5,4% και το 0,9% αντίστοιχα, απάντησαν «Συνέχεια» (Πίνακας 7).

Πίνακας 7. Περιβαλλοντική Συμπεριφορά.

Διαχωρισμός σκουπιδιών σε κατηγορίες.	Ποσοστό (%)	Κατανάλωση βιολογικών προϊόντων.	Ποσοστό (%)	Αποφυγή χρήσης πλαστικής σακούλας.	Ποσοστό (%)
Ποτέ	10,8%	Ποτέ	15,3%	Ποτέ	14,4%
Σπάνια	12,6%	Σπάνια	36,9%	Σπάνια	37,8%
Περιστασιακά	27,9%	Περιστασιακά	36,0%	Περιστασιακά	25,2%
Συχνά	22,5%	Συχνά	9,0%	Συχνά	17,1%
Συνέχεια	26,1%	Συνέχεια	2,7%	Συνέχεια	5,4%

Αξιοσημείωτο είναι πως μόνο το 5% από τους συμμετέχοντες δήλωσε πως ανήκει σε κάποια περιβαλλοντική οργάνωση, ενώ το 95% απάντησε αρνητικά (Γράφημα 3). Επιπλέον, το 36% των νέων συμμετείχε σε, τουλάχιστον, μία περιβαλλοντική δραστηριότητα κατά το περασμένο έτος, ενώ το 64% δεν έλαβε μέρος σε τέτοιου είδους δράσεις (Γράφημα 2).

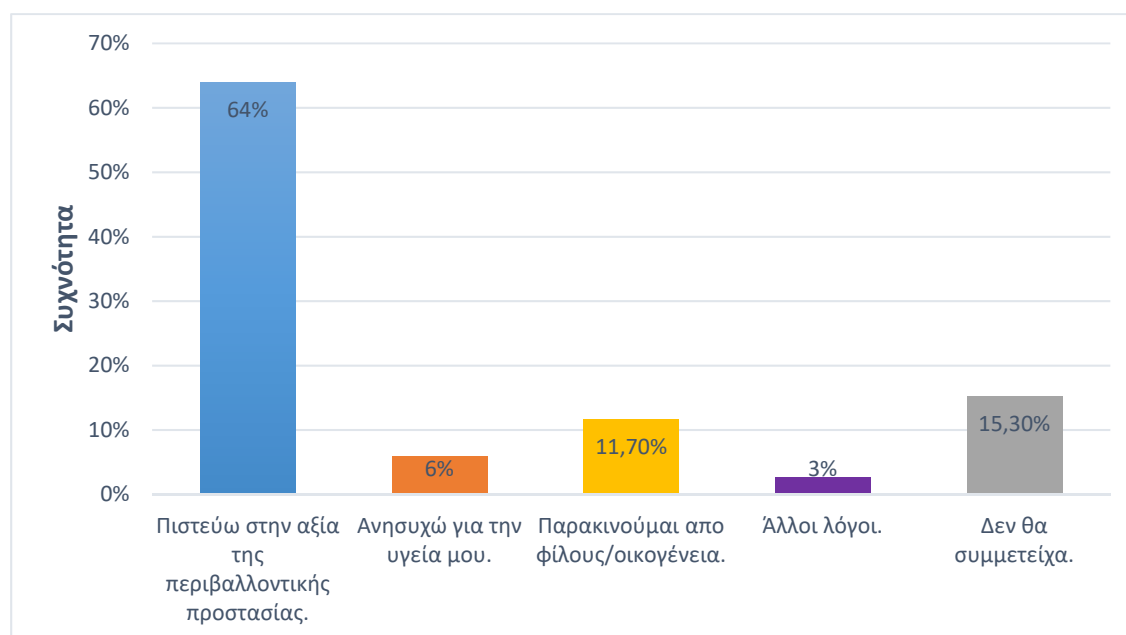
Γράφημα 2. Συμμετοχή σε, τουλάχιστον, μία περιβαλλοντική δράση κατά το περασμένο έτος. Γράφημα 3. Μέλος περιβαλλοντικής οργάνωσης.

Λόγοι συμμετοχής σε περιβαλλοντικές δράσεις

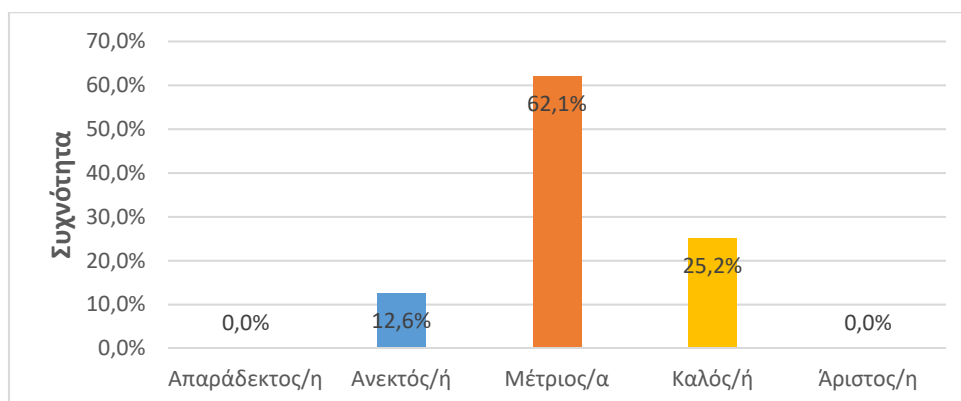
Πάνω από τους μισούς συμμετέχοντες (64%) κατέδειξαν ως τον πιο ισχυρό λόγο συμμετοχής σε δράσεις που αφορούν στο περιβάλλον, την αξία της περιβαλλοντικής προστασίας. Ωστόσο, το 15,3% υποστηρίζει πως δε θα συμμετείχε καν σε τέτοιες δραστηριότητες (Γράφημα 4).

Γράφημα 4. Λόγοι συμμετοχής σε περιβαλλοντικές δράσεις.

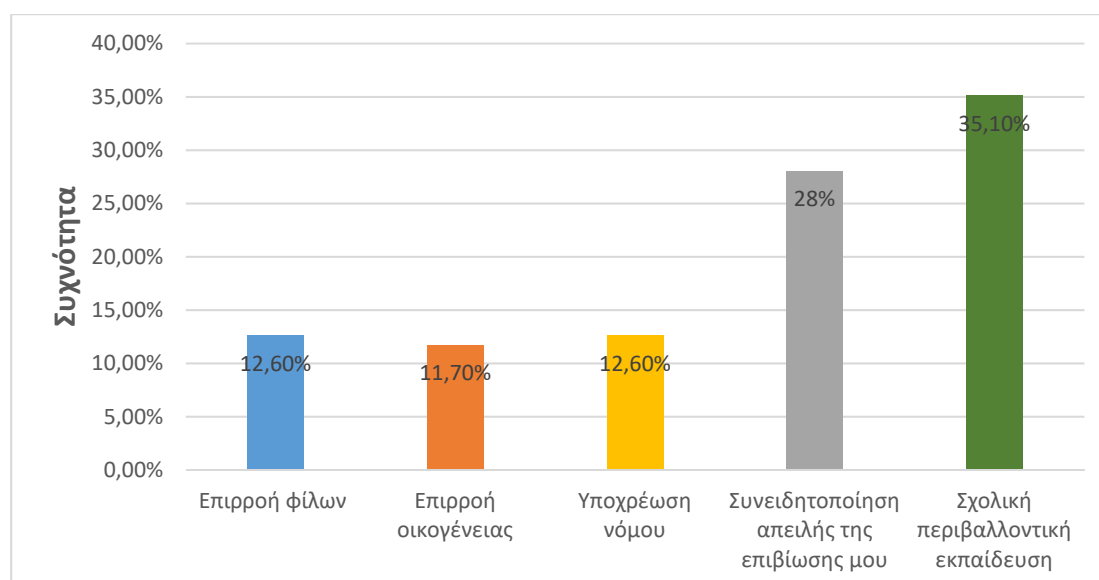
Όταν ζητήθηκε από τους ερωτώμενους να βαθμολογήσουν την περιβαλλοντική τους ευαισθητοποίηση και συμπεριφορά, το 62,1% δήλωσε ότι κυμαίνεται σε μέτρια επίπεδα, ενώ το 25,2% σε καλά και το 12,6% σε ανεκτά (Γράφημα 5).

Γράφημα 5. Βαθμολόγηση περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης.

Σύμφωνα με τους ισχυρισμούς των συμμετεχόντων, οι κυριότεροι παράγοντες που θα τους ωθούσαν να αναλάβουν περισσότερο ενεργό δράση ως προς το περιβάλλον, είναι η περιβαλλοντική εκπαίδευση που θα μπορούσαν να λάβουν μέσω του σχολείου ή άλλων δημοσίων φορέων, καθώς και η συνειδητοποίηση ότι η επιβίωσή τους κινδυνεύει. Σε πιο χαμηλά επίπεδα κατατάσσουν την επιρροή των φίλων και της οικογένειας, καθώς και την επιβολή νόμου (Γράφημα 6).

Γράφημα 6. Παράγοντες ανάληψης περιβαλλοντικής δράσης.

Συμπεράσματα - Συζήτηση

Η ανάλυση και ερμηνεία των χαρακτηριστικών των ποσοτικών στοιχείων της έρευνας καταδεικνύει ότι το διαδίκτυο παίζει πρωτεύοντα ρόλο σε σχέση με την επίδραση των ΜΜΕ στην περιβαλλοντική πληροφόρηση και ενημέρωση και στη διαμόρφωση της αντίστοιχης συμπεριφοράς. Αυτό, γιατί η ανάπτυξη του διαδικτύου δίνει στους ανθρώπους τη δυνατότητα να κάνουν πράγματα με νέους τρόπους. Η χρήση του διαδικτύου μεταβιβάζει τη δυνατότητα ροής και λήψης της πληροφορίας από το σύνηθες σχήμα των ΜΜΕ «από έναν σε πολλούς» στο σχήμα «από πολλούς σε πολλούς» (Μεϊμάρης, 1998). Το ανωτέρω συμπέρασμα συμπίπτει με τα αποτελέσματα της αντίστοιχης έρευνας του Κυριακόπουλου κ. ά. (2016) σχετικά με τη διαμόρφωση της περιβαλλοντικής συμπεριφοράς στην Δυτική Αθήνα, αλλά σε ηλικίες εφήβων. Θα μπορούσε να ειπωθεί τα συμπεράσματα των δυο ερευνών, ενδεχομένως να δίνουν μια ολοκληρωμένη εικόνα στο συγκεκριμένο ζήτημα. Αυτό εξαιτίας του ότι καλύπτουν εφηβικές και νεανικές ηλικίες.

Παρατηρείται, πλέον, μια αποστασιοποίηση των νέων από την τηλεοπτική περιβαλλοντική πληροφόρηση, αφού στην παρούσα έρευνα η τηλεόραση βρίσκεται στην τέταρτη θέση, πίσω από το διαδίκτυο, τις εφημερίδες και τις διαφημίσεις (Chan, 1998). Όσον αφορά στην κοινωνική επίδραση των νέων, ο σημαντικότερος παράγοντας λήψης περιβαλλοντικών πληροφοριών είναι οι γονείς κι αυτό αποδεικνύει ότι λειτουργούν ακόμα ως πρότυπα για τους νέους σχεδόν σε όλα τα στάδια της κοινωνικής τους ζωής (Gronhoj & Thogersen 2012). Στις δύο επόμενες θέσεις βρίσκονται οι καθηγητές και οι φίλοι, γεγονός που καταδεικνύει τη σημασία του σχολείου, της εκπαίδευσης, και του κοινωνικού περιγύρου στη διαμόρφωση της περιβαλλοντικής συμπεριφοράς.

Το αξιακό επίπεδο και οι περιβαλλοντικές στάσεις των νέων στις περιοχές που διεξήχθη η έρευνα δείχνει ότι έχουν αναπτυγμένες τις περιβαλλοντικές αξίες, που αφορούν στην αρμονική τους συμβίωση με τη φύση. Επιπλέον, είναι διατεθειμένοι να αλλάξουν τον τρόπο ζωής τους προς πιο φιλοπεριβαλλοντικά πρότυπα (71,1%) ενισχύοντας, ταυτόχρονα, τη διεξαγωγή και εξέλιξη των περιβαλλοντικών δράσεων και υποστηρίζοντας τη θέση της προώθησης επενδύσεων για την προστασία του περιβάλλοντος.

Βασει της περιβαλλοντικής στάσης, οι νέοι έχουν την πρόθεση να λάβουν μέρος σε περιβαλλοντικές δράσεις που αφορούν στη σωστή χρήση χαρτιού και ανακύκλωση χρησιμοποιημένου χαρτιού και κατηγοριοποιημένης διαλογής απορριμμάτων, στην αποφυγή της χρήσης πλαστικής σακούλας και στην επιλογή προϊόντων που λειτουργούν φιλικά προς το περιβάλλον, αν και τα ποσοστά έχουν μεταπτώσεις. Οι νέοι έχουν τη διάθεση να αποκτήσουν τις απαραίτητες γνώσεις για να έχουν ενεργή συμμετοχή στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων σχετικά με περιβαλλοντικά ζητήματα (Skanavis & Sakellari 2007, Giannakopoulou & Skanavis 2014).

Επίσης, στις δράσεις περιλαμβάνεται και η συμμετοχή τους, μολονότι χαμηλή (5%) σε περιβαλλοντικές οργανώσεις, γεγονός που συμβαίνει, πιθανόν, εξαιτίας ελλιπούς γνώσης ή ενημέρωσης ή ακόμη και δυσπιστίας προς τα κίνητρα ή τους λόγους των περιβαλλοντικών δράσεων. Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι στην ελληνική κοινωνία η δυσπιστία και η έλλειψη εμπιστοσύνης προς κάθε δραστηριοποίηση (πολιτική, πολιτιστική, περιβαλλοντική κ.ά.) είναι σε υψηλό βαθμό.

Σε γενικές γραμμές, είναι δυνατόν να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι τα κριτήρια υψηλής σημασίας για την ανάπτυξη της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης και εν συνεχεία της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, με όλα τα χαρακτηριστικά που αυτή περιλαμβάνει, εξαρτώνται από τους ίδιους παράγοντες που εξαρτάται η κοινωνική συμπεριφορά των

νέων. Οι γονείς, δηλαδή η οικογένεια, οι καθηγητές και το σχολείο τους παρέχουν γνώσεις και πληροφορίες για όλα τα ζητήματα άρα και για τα περιβαλλοντικά ζητήματα.

Σημαντικό παράγοντα ενημέρωσης και διαμόρφωσης της περιβαλλοντικής τους ευαισθητοποίησης και συμπεριφοράς θα μπορούσαν να διαδραματίσουν και τα διάφορα πολιτικά κινήματα των περιοχών της δυτικής Αττικής. Ένα πρόσφατο παράδειγμα είναι οι διαμαρτυρίες και κινητοποιήσεις ενημέρωσης των πολιτών για την αξιοποίηση του πάρκου Αντ. Τρίτσης, που ανήκει στους δήμους Ιλίου και Αγίων Αναργύρων-Καματερού. Στο πλαίσιο της οικονομικής «αξιοποίησης» του από επενδυτές, απειλήθηκε με καταστροφή η πλούσια δασική του έκταση. Η καταστροφή αυτή προς το παρόν αποσοβήθηκε λόγω των δράσεων των πολιτών.

Τελικά, είναι δυνατόν να παρατηρηθεί ότι σε ορισμένους τομείς της έρευνας τα χαμηλά ποσοστά επιλογής των νέων δείχνουν ότι θα απαιτηθεί περαιτέρω μελλοντική διερεύνηση για τα ζητήματα αυτά. Ζητήματα, όπως η συμμετοχή τους σε περιβαλλοντικές οργανώσεις και μορφές δράσεων θα μπορούσαν να μελετηθούν περισσότερο σε μελλοντικές έρευνες. Πάντως, είναι γενικά παραδεκτό ότι οι προσπάθειες για την προστασία του περιβάλλοντος και την προώθηση της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης θα έχουν επιτυχία όταν θα τύχουν της κρατικής υποστήριξης, είτε οικονομικά, είτε θεσμικά.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Αναπτυξιακός Σύνδεσμος Δυτικής Αθήνας (ΑΣΔΑ) (2014). *Σχέδιο ολοκληρωμένης αστικής παρέμβασης δυτικής Αθήνας*.
- Γέμτος, Π. Α. (2001). *Οι Κοινωνικές Επιστήμες, Μια εισαγωγή*. Αθήνα: Τυπωθήτω – Γιώργος Δαρδανός.
- ΕΛ.ΣΤΑΤ., *Ελλάς με αριθμούς*, Ιούλιος – Σεπτέμβριος 2015.
- Κυριακόπουλος, Π., Μαρίνη, Κ. & Σκαναβή Κων. Η διαμόρφωση της περιβαλλοντικής συμπεριφοράς των εφήβων: Μια περιπτωσιολογική μελέτη στη Δυτική Αθήνα, στο: Μανωλάς Ευ. Ι. & Τσαντόπουλος Γ. Ε. (επιμ.) (2016). *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Επικοινωνία*. Ορεστιάδα: Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης, σσ. 156-164.
- Μεϊμάρης, Μ. Η συμβολή και τα όρια των νέων τεχνολογιών στη διαμόρφωση του διεθνούς και του ελληνικού επικοινωνιακού περιβάλλοντος στο: Παναγιωτοπούλου Ρ., Ρηγοπούλου Π., Ρήγου Μ. & Νοτάρης Σ. (επιμ.) (1998). *Η «Κατασκευή» της Πραγματικότητας και τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης*. Αθήνα: Τμήμα Επικοινωνίας και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.
- Σακελλάρη, Μ. Γ. & Σκαναβή, Κων. Β. Κλιματική αλλαγή: Μια νέα πρόκληση για το πεδίο της περιβαλλοντικής ηθικής στο: Πρωτοπαπαδάκης Ευ. Δ. & Μανωλάς Ευ. Ι. (επιμ.) (2012). *Περιβαλλοντική Ηθική: Προκλήσεις και Προοπτικές για τον 21^ο αιώνα*. Ορεστιάδα: Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης, σσ. 171-180.
- Τάτσης, Νικ. Χ. (1997). *Κοινωνιολογία, Ιστορική εισαγωγή και θεωρητικές θεμελιώσεις*. τ. Α', Αθήνα: Οδυσσέας.

- Τάτσης, Νικ. Χ. (1999). *Κοινωνιολογία, Κοινωνική Οργάνωση και Πολιτισμικές Διεργασίες*. τ. Β', Αθήνα: Οδυσσέας.
- Τσαμπούκου-Σκαναβή, Κων. (2004). *Περιβάλλον και Επικοινωνία, Δικαίωμα στην επιλογή*. Αθήνα: Καλειδοσκόπιο.
- Τσαμπούκου-Σκαναβή, Κων. (2004). *Περιβάλλον και Κοινωνία, Μια σχέση σε αδιάκοπη εξέλιξη*. Αθήνα: Καλειδοσκόπιο.

Ξενόγλωσση

- Arlt, D., Hoppe I., Wolling, J. (2011). Climate change and media usage: effects on problem awareness and behavioural intentions. *International Communication Gazette*. Vol. 73, No. 1-2, pp. 45-63.
- Barrett, B. F. D., & Kuroda, A. (2002). Ecological modernisation, environmental knowledge and societal change: Attitude and behavior of young people in Japan. *International Research in Geographical and Environmental Education*. Vol. 11, pp. 237-261.
- Brown, J., Cantor, J. (2000). An Agenda for Research on Youth and the Media. *Journal of Adolescent Health*. Vol.27, Issue 2, pp. 2-7.
- Buzov, I. (2014). Social network sites as area for students' pro-environmental activities. *Procedia -Social and Behavioral Sciences*. Vol.152, pp. 1233-1236.
- Chan, K. (1998). Mass communication and pro-environmental behavior: Waste recycling in Hong Kong. *Journal of Environmental Management*. Vol. 52, No. 4, pp. 317-325.
- Chan, K. (1998). Mass media and environmental knowledge of secondary school students in Hong Kong. *The Environmentalist*. Vol. 19, No. 2, pp. 85-97.
- Giannakopoulou, H., Skanavis, C. (2014). Creating buzz by using media to make school gardens communication happen. *Studies in Media and Communication*. Vol. 2, pp. 36-48.
- Gronhoj, A., Thogersen, J. (2012). Action speaks louder than words: The effect of personal attitudes and family norms on adolescents' pro environmental behavior. *Journal of Economic Psychology*. Vol. 33, Issue 1, pp. 292-302.
- Hausbeck, K.W., Milbrath, L.W., Enright, S.M. (1992). Environmental knowledge, awareness and concern among 11th-grade students: New York State. *Journal of Environmental Education*. Vol. 24, pp. 27-34.
- Ivy, T. G. C., Lee, C. K., & Chuan, G. K. (1998). A survey of environmental knowledge, attitudes and behavior of students in Singapore. *International Research in Geographical and Environmental Education*. Vol. 3, pp. 181-202.
- Lee, K. (2011). The role of media exposure, social exposure and biospheric value orientation in the environmental attitude-intention-behaviour model in adolescents. *Journal of Environmental psychology*. Vol. 31, Issue 4, pp. 301-308.
- Roberts, D. (2000). Media and youth: Access, Exposure and Privatization. *Journal of Adolescent Health*. Vol. 27, pp. 8-14.
- Said, A. M., Yahaya, N., & Ahmadun, F. (2007). Environmental comprehension and participation of Malaysian secondary school students. *Environmental Education Research*. Vol. 1, pp. 17-31.
- Sarkar, M. (2011). Secondary students' environmental attitudes: the case of environmental education in Bangladesh. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*. Vol. 1, Special Issue, pp. 106-116.

- Sknavis, C., Sakellari, M. (2007). Assessment of environmental intention of journalists. *Applied Environmental Education and Communication*. Vol. 6, Issue3-4, pp. 233-240.
- Sknavis, C. & Sakellari, M. (2006). Environmental stereotypes on the big screen: films as an environmental education tool. *Researchgate publications*, pp. 1-8.
- Synodinos, N. E. (1990). Environmental Attitudes and Knowledge. A Comparison of Marketing and Business Students with Other Groups. *Journal of Business Research*, 20, pp. 161-170.